

Марина Горожанкіна, д-р екон. наук,
доц.¹,
Світлана Плакида²

Донецький національний університет економіки і
торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Донецьк, Україна,
1 – e-mail: gormar52@gmail.com;
2 – e-mail: svetlana.plakida@ukr.net

ГЕНЕЗИС СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ПОСЛУГ

Marina Gorozhankina, Dr. Sc. (Econ.), As-
soc. Prof.¹,
Svetlana Plakida²

Donetsk National University of Economics and Tra-
de named after Mykhayilo Tugan-Baranovsky, Do-
netsk, Ukraine, 1 – e-mail: gormar52@gmail.com;
2 – e-mail: svetlana.plakida@ukr.net

GENESIS OF SERVICES FORMATION AND DEVELOPMENT

Мета. Метою статті є обґрунтування періодизації основних історичних етапів становлення і розвитку послуг.

Методика. У процесі дослідження використано: методи теоретичного узагальнення і порівняння, аналізу і синтезу (для визначення пріоритетних видів послуг на кожному етапі розвитку суспільства, проведення компаративного аналізу структури доіндустріального, індустріального та постіндустріального суспільства).

Результати. На підставі проведеного дослідження визначено пріоритетні види послуг на кожному етапі розвитку суспільства, проведено компаративний аналіз структури кожного із суспільств та їхніх особливостей, на прикладі розвитку провідних західних країн простежено історію формування і причини появи постіндустріального суспільства, а також послідовні етапи розвитку сервісної діяльності під час переходу від індустріального до постіндустріального суспільства.

Наукова новизна. Визначено пріоритетні види послуг на кожному етапі розвитку суспільства, удосконалено порівняльну характеристику доіндустріального, індустріального та постіндустріального суспільства, яка, на противагу існуючим, дозволяє дослідити розвиток послуг більш детально.

Практична значущість. Враховуючи нестачу політико-економічних досліджень у сфері послуг, отримані результати спрямовані на її комплексний розгляд і формування в подальшому концепції розвитку сфери послуг в Україні.

Ключові слова: послуга, види послуг, доіндустріальне суспільство, індустріальне суспільство, постіндустріальне суспільство, сфера послуг.

Постановка проблеми і її зв'язок із найважливішими науковими та практичними завданнями. Останні десятиліття характеризуються збільшенням ролі сфери послуг у світовій економіці. Розширюється спектр пропонованих послуг, спостерігається збільшення частки ВВП і зростання кількості зайнятих у цьому секторі. Масштаби і динамізм розвитку сфери послуг, її провідна роль у господарському організмі і соціальному житті суспільства і особливе місце серед інших секторів економіки викликає необхідність дослідження категорії «послуга», вивчення її етапів становлення і розвитку задля формування в подальшому концепції розвитку сфери послуг в Україні.

Дослідження різних аспектів сфери послуг, зокрема історичних етапів становлення і розвитку послуг знайшли своє відображення в роботах вітчизняних і закордонних учених: Г.А. Аванесової, О.М. Азарян, Д.А. Аманжолової, Л.С. Демідової, В.Л. Іноземцева, В.К. Карнаухової, Ю.О. Коваленка, С.Н. Коробкової, О.Б. Моргулець, Л.Б. Нюрнбергер, А.П. Румянцева, В.Л. Тамбовцева. Водночас спостерігається нестача політико-економічних досліджень у цій сфері, особливо комплексного розгляду сфери послуг.

Метою статті є обґрунтування періодизації основних історичних етапів становлення і розвитку послуг.

Виклад основного матеріалу досліджень. Незважаючи на те, що на кожному етапі розвитку суспільства переважав певний економічний сектор, зміни у сфері послуг завжди були складовою частиною розвитку світової економіки.

У другій половині ХХ століття і особливо на рубежі ХХ і ХХІ століть особливий інтерес викликає укрупнена градація в розвитку людського суспільства, а саме, визнання трьох епох (цивілізацій) – доіндустріальної, індустріальної, постіндустріальної (в термінології Д. Бела), або першої, другої та третьої хвилі цивілізації (за Е. Тоффлером), або домодерністського, модерністського і постмодерністського стану (С. Крук і С. Леш), або доекономічного, економічного і постеконічного суспільства (за В. Іноземцевим) [1, с. 15; 2, с. 37; 3, с. 70, 76; 4; 5].

З точки зору відомого американського соціолога і футуролога Елвіна Тоффлера, людство пережило дві величезні хвилі суспільних трансформацій і зараз переживає третю [6]. Кожна з них тягла за собою радикальну зміну способу життя, який був незбагнений для людей, що жили раніше. Перша хвиля змін – сільськогосподарська революція (аграрне суспільство), друга хвиля – промислова цивілізація, третя – суперіндустріальне суспільство.

Однак більшу термінологічну стійкість до теперішнього часу набуло виокремлення доіндустріального, індустріального та постіндустріального суспільства.

На підставі дослідження різних джерел, встановлено як послідовно змінювалася структура господарства завдяки переважанню в ній тієї чи іншої галузі, яке можна подати таким чином, як показано на рисунку 1. Отже, розглянемо більш докладно стан сфери послуг на трьох основних етапах розвитку суспільства: доіндустріальному, індустріальному і постіндустріальному.

Характерною рисою доіндустріального суспільства (рабовласницька, феодална формації і ранні стадії розвитку капіталізму) є взаємодія з природою. Робоча сила зосереджена переважно в сільському господарстві (тому використовується також інша назва – аграрне суспільство), а також в лісовому господарстві, рибальстві, гірничій справі, тобто у видобувних галузях. Як основний ресурс виступає сировина, а не енергія, переважає витяг продуктів з природних матеріалів, а не їхнє виробництво, найбільш інтенсивно використовується праця, а не капітал. Людина діє успадкованими від попередніх поколінь технологічними методами (традиційне суспільство), і її сприйняття навколишнього світу формується під впливом природних умов певної місцевості (зміни пори року, ураганів і буревіїв, родючості ґрунту, запасів води, глибини залягання корисних копалин, періодичних посух і повеней).

Рисунок 1 – Епохи розвитку людського суспільства

Найбільш поширені професії – сільськогосподарські працівники і домашня прислуга. Саме остання займала основне місце у сфері послуг доіндустріального суспільства. Видатний американський економіст Джон Гелбрейт так описує особливості послуг в цю епоху: «У доіндустріальну еру дуже велика частина несільськогосподарської економічної діяльності зводилася до особистого обслуговування однієї людини іншою. Це стосувалося приготування їжі, догляду за гардеробом, допомоги в особистому туалеті і гігієні, послуг в галузі освіти, розваг та релігії, фізичного захисту людини та багатьох інших послуг однієї особи безпосередньо іншій. Людина, що надає послугу, за винятком, мабуть, священнослужителя, знаходилася в залежному стані від споживача послуги» [7, с. 87-88]. «Низька продуктивність і перенаселеність обумовлюють велику частку незанятого населення, яке розподіляється в сільському господарстві і сфері домашніх послуг, – так характеризує цю соціальну систему творець теорії постіндустріального суспільства Даніел Белл. – Тому має місце значна зайнятість у сфері послуг, що залишаються в своїй більшості особистими послугами. Оскільки працівники найчастіше задовольняються платою, достатньою лише для прожитку, робота на дому дешева і вкрай поширена» [8, с. 169]. Доіндустріальна цивілізація найбільш тривала: тривалість її існування обчислюється тисячоліттями.

Перехід до індустріального суспільства почався близько 300 років тому. Відмінними рисами індустріального, тобто зрілого капіталістичного і соціалістичного суспільства є розвиток переробних видів діяльності (галузей промисловості), а розвиток промисловості призвів до різкого скорочення чисельності домашньої прислуги. Головне завдання економіки в цю епоху – масове виробництво промислових товарів. Механізація виробництва і класова боротьба поступово призвели до того, що зарплата фабричних робітників стала перевищувати плату за особисту домогосподарську службу.

Розвиток сфери послуг в індустріальному суспільстві відбувався за двома напрямками.

По-перше, значна увага приділяється гендерному аспекту, безпосередньо роль служниці в домашньому господарстві переходить до жінки. Як показують численні соціологічні дослідження, в сучасному суспільстві жінка витрачає на ведення домашнього господарства на чотири години більше часу, ніж чоловік. В Україні і в багатьох інших країнах вкоренилася культурна традиція, що визнає ряд трудомістких видів діяльності в побуті (прання, прибирання, приготування їжі тощо) переважно «жіночим» заняттям.

По-друге, численні послуги, які раніше виконувалися членами сім'ї, передаються дрібним фірмам і незалежним приватним підприємцям. Створюються різноманітні пристосування, що полегшують домашню працю (пральні машини, пилососи, кухонні комбайни і т. п.), а також мережа підприємств, зайнятих їхнім ремонтом та обслуговуванням.

Існують та розвиваються безкоштовні та платні послуги освіти та охорони здоров'я, надаються послуги закладів культури і мистецтва. Набули поширення і послуги виробничого характеру, що забезпечують функціонування промисловості і сільського господарства (ремонт та обслуговування техніки, вантажні перевезення).

Розширення сектора послуг відбувалося в економіці як капіталістичних, так і соціалістичних країн. Розходження в характері сервісної діяльності в цих суспільно-політичних системах полягало в основному в тому, що в соціалістичних країнах була більше розвинена мережа безкоштовних послуг, а в капіталістичних – платних. У результаті соціалістичні послуги виявлялися більш доступними для населення – вони часто оплачувалися не з кишені конкретного споживача, а з державного бюджету. Крім того, сфера послуг була майже цілком монополізована державою (приватне підприємництво заборонялося законом, за винятком дрібного ремонту, пошиву одягу та взуття). У капіталістичних країнах переважали платні, комерційні послуги, націлені на отримання прибутку. У результаті в капіталістичних країнах послуги ставали менш доступними для малозабезпечених верств населення, однак їхня якість та різноманітність були набагато вищі, ніж в умовах соціалізму, зважаючи на конкуренцію між численними підприємствами з надання послуг.

Специфіка сервісної діяльності така, що нею займаються в основному приватні особи, дрібні фірми або спеціальні невеликі підрозділи великих корпорацій. Тому заборона на приватне підприємництво при соціалізмі заважала розвитку сфери послуг набагато сильніше, ніж, наприклад, розвитку важкої промисловості [9, с. 29-30].

В умовах індустріального суспільства в наш час проживає більша частина населення світу, у тому числі і нашої країни, хоча рівень розвитку індустріальної стадії в різних державах неоднаковий.

Починаючи з другої половини ХХ століття (60-70-ті рр.) стала реальним фактом практика формування в розвинених країнах світу постіндустріального суспільства.

На думку Д. Белла, основою концепції постіндустріального суспільства є «оцінка нового соціуму, який різко відрізняється від суспільства, що панувало впродовж останніх століть: відзначається передусім зниження ролі матеріаль-

ного виробництва і розвиток сектора послуг та інформації, інший характер людської діяльності, змінилися типи ресурсів, що втягуються у виробництво, а також істотна модифікація традиційної соціальної структури» [8, с. 16].

Тому постіндустріальний етап розвитку цивілізації визначають як «інформаційне суспільство» або «економіку послуг». Сьогодні в Сполучених Штатах більше 70% робочої сили зайнято у сфері обслуговування населення. Дослідники постіндустріального суспільства пов'язують його сутність з освоєнням інформаційних, наукомістких технологій, освоєнням космосу, використанням нанотехнологій, тобто з придбанням економіки нового характеру з ознаками п'ятого і шостого технологічного укладів.

Перехід від одного технологічного укладу до іншого супроводжується глибокими структурними змінами, що дає підставу запропонувати трисекторну модель економіки: первинний сектор (доіндустріальне суспільство), основа – сільськогосподарське виробництво; вторинний (індустріальне суспільство), основа – промисловість; третинний (постіндустріальне суспільство), основа – сфера послуг.

Під час розгляду секторальної структури економіки вихідною базою служить теорія трьох секторів, основи якої заклав Колін Кларк у книзі «Умови економічного прогресу». Зміни секторів у процесі розвитку економіки аналізували і теоретично обґрунтували Ж. Фурастьє та С. Кузнець [10].

Часто з третинної сфери економіки виділяють четвертинну – інформаційну. Це інформаційні технології, освіта, наукові дослідження, глобальний маркетинг, банківські та фінансові послуги та інші послуги, пов'язані не з виробництвом як таким, а з його плануванням і організацією.

У постіндустріальному суспільстві набувають широкого поширення нові види послуг (дизайн, програмування тощо).

Головні відмінні риси постіндустріального суспільства від індустріального полягають у такому: продуктивність праці зростає в рази, підвищується якість життя, створюються галузі економіки з інноваційними технологіями, розвивається венчурний бізнес.

Концепція розвитку постіндустріального суспільства зводиться до пріоритетності інвестицій в людський капітал, підвищення його якості, включаючи якість життя, до підвищення якості та конкурентоспроможності інноваційної економіки.

Слід зазначити, що серед дослідників немає єдиної точки зору на причини появи постіндустріального суспільства.

Розробники постіндустріальної теорії вказують на такі причини [4; 11]:

- удосконалення технологій, механізація і автоматизація виробництва дозволяють зменшити частку людей, безпосередньо зайнятих у матеріальному виробництві;

- сучасна економіка досягла такої якості, коли більшість працівників повинні мати відносно високий рівень освіти;

- добробут значної частини населення зріс настільки, що інтелектуальне зростання і вдосконалення творчих здібностей зайняли важливе місце в ціннісній шкалі суспільства;

– люди, основні матеріальні потреби яких задоволені, зайняті інтелектуальною працею, пред'являють підвищений попит на послуги.

Підвищення частки кваліфікованої праці призводить до того, що основним «засобом виробництва» стає кваліфікація працівників. Це змінює соціальну структуру суспільства, а власність на матеріальні «засоби виробництва» втрачає своє колишнє значення. У зв'язку із цим як відособлену соціальну групу стали виділяти працівників інтелектуальної праці (термін ввів американський учений Ф. Махлуп (1962)). Характерно, що новий клас інтелектуальних працівників почав займати не тільки особливе місце в структурі суспільного виробництва, але й швидко зростати в загальній структурі зайнятості [5].

На прикладі розвитку провідних західних країн можна простежити історію формування постіндустріального суспільства. Перехід від індустріального суспільства до постіндустріального включає в себе три послідовні етапи розвитку сервісної діяльності.

1. Розвиток промисловості призводить до поширення переважно транспортних послуг і взагалі послуг, пов'язаних з рухом товарів.

2. В умовах масового споживання благ починається зростання сфери обміну (оптова та роздрібна торгівля), фінансових послуг, операцій з нерухомістю та страхування.

3. Знижується частка сімейного доходу, що витрачається на харчування. Вивільнені кошти населення використовує спочатку на придбання товарів тривалого користування (одяг, автомобілі) і нерухомості, а потім – на предмети розкоші, відпочинку і дозвілля. Розширюється сфера послуг дозвілля: мережі ресторанів, готелів, індустрія подорожей, розваг і спорту. Різко посилюється інтерес до двох фундаментальних сфер сервісу – здоров'я і освіти. Усе це спричиняє формування і розвиток нових видів послуг.

На основі компаративного аналізу можна зробити висновок, що послуги відіграють важливу роль у будь-якому суспільстві. На кожному етапі розвитку суспільства мали пріоритет та набули поширення свої види послуг, які наведено у таблиці 1.

Таблиця 1 – Пріоритетні види послуг на трьох етапах розвитку суспільства

Тип суспільства	Вид послуги
Доіндустріальне	Домашні та особисті послуги (особисте обслуговування однієї людини іншою – приготування їжі, догляд за гардеробом, фізичний захист)
Індустріальне	Допоміжна по відношенню до виробництва діяльність: комунальні служби, транспортні послуги (включаючи гаражі і ремонтні майстерні), ремонт та обслуговування техніки
Постіндустріальне	Інформаційні послуги: (програмування, консалтинг, наукові дослідження, освіта)

У таблиці 2 на основі вивчення різних літературних джерел подано в систематизованому вигляді порівняльну характеристику трьох етапів розвитку суспільства.

Таблиця 2 – Компаративний аналіз структури доіндустріального, індустріального та постіндустріального суспільства [8; 12-14]

Тип суспільства	Доіндустріальне	Індустріальне	Постіндустріальне
Сектор/тип виробництва	Первинний Добувний	Вторинний Створюючий	Третинний Сфера послуг
Чільна галузь економіки	Сільське господарство	Промисловість	Наукомісткий сервіс (виробництво знань)
Провідний економічний сектор	Сировинний Сільське господарство, рибальство, видобуток корисних копалин, лісоматеріали та ін.	Оброблювальний Виробництво товарів, обробна промисловість, будівництво	Освіта
Переутворені ресурси	Природні сили Вода, вітер, домашні тварини і людські мускули	Творча енергія Електрика на базі вугілля, нафти, газу, ядерного палива	Інформація, знання Системи зберігання, обробки та передачі даних
Стратегічний ресурс	Сировинні матеріали	Капітал	Знання, інформація
Чільна соціальна група	Власники землі та людей, що її обробляють (рабовласники, феодала та ін.)	Власники капіталу (капіталісти)	Власники знань (менеджери)
Ключова технологія	Індивідуальне вміння, майстерність (трудомістка)	Машинні технології (капіталомістка)	Інтелектуальні технології (наукомістка)
Базові професії	Фермер, ремісник, робітник	Робітник, інженер	Вчені та фахівці
Методи наукового пізнання	Здоровий глузд, досвід, метод проб і помилок	Емпіризм, експериментування	Абстракція, системний аналіз, програмне моделювання
Призначення (Дизайн – за Беллом)	Протистояння природним силам (гра з природою)	Використання сил природи (гра з перетвореною природою)	Взаємодія людини з людиною
Тимчасова перспектива	Орієнтація в минуле	Адаптація до певних умов, експериментування	Орієнтація у майбутнє: прогноз і планування
Осьовий принцип	Традиціоналізм (екстенсивне економічне зростання)	Економічне зростання (перехід переважно до інтенсивного економічного зростання)	Кодифікація теоретичних знань, якість життя (інноваційний тип економічного зростання)
Тип «суспільної» людини	Традиційна («патріархальна») людина	«Економічна» людина	Соціально творча («соціологічна») людина

Висновки. Варто звернути увагу на те, що послуги відіграють важливу роль у будь-якому суспільстві. І на кожному етапі розвитку суспільства мають пріоритет і широке поширення певні види послуг.

Дослідження послуг на трьох етапах розвитку суспільства дозволило зробити компаративний аналіз структури кожного із суспільств на прикладі розвитку провідних західних країн простежити історію формування і причини появи постіндустріального суспільства, а також послідовні етапи розвитку сервісної діяльності за переходу від індустріального до постіндустріального суспільства.

У країнах, які розвиваються, спостерігається гальмування становлення сфери послуг, що, у свою чергу, затримує формування постіндустріальної структури суспільства.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямку є формування концепції розвитку сфери послуг в Україні, спираючись на досвід країн з розвинутою економікою.

Список літератури / References:

1. De Santis H. *Beyond Progress* / H. de Santis. – University of Chicago Press, 1996. – 307 p.
De Santis, H. (1996), *Beyond Progress*, University of Chicago Press, USA, 307 p.
2. Garten J. *The Big Ten. The Big Emerging Markets and How They Will Change Our Lives* / J. Garten. – New York: BasicBooks, 1997. – 232 p.
Garten, J. (1997), *The Big Ten. The Big Emerging Markets and How They Will Change Our Lives*, BasicBooks, New York, USA, 232 p.
3. Etzioni A. *The New Golden Rule* / A. Etzioni. – New York: BasicBooks, 1996. – 314 p.
Etzioni, A. (1996), *The New Golden Rule*, BasicBooks, New York, USA.
4. Иноземцев В. *За пределами экономического общества. Постиндустриальные теории и постэкономические тенденции в современном мире* / В. Иноземцев. – М.: Академия-Наука, 1998. – 640 с.
Inozemtsev, V. (1998), *Za predelami ekonomicheskogo obshchestva. Postindustrialnyye teorii i postekonomicheskiye tendentsii v sovremennom mire* [Beyond the Limits of an Economic Society. Post-industrial Theories and Post-economic Tendencies in the Present-day World], Akademia-Nauka, Moscow, Russia, 640 p.
5. Иноземцев В. *Расколотая цивилизация. Наличествующие предпосылки и возможные последствия постэкономической революции* / В. Иноземцев. – М.: Академия-Наука, 1999. – 703 с.
Inozemtsev, V. (1999), *Raskolotaya tsivilizatsiya. Nalichestvuyushchiye predposylki i vozmozhnyye posledstviya postekonomicheskoy revoliutsii* [Broken Civilization. Present Implications and Possible Consequences of the Post-Economic Revolution], Akademia-Nauka, Moscow, Russia, 703 p.
6. Бурменко Т. *Психологизация экономики: объективная необходимость современной хозяйственной жизни* / Т. Бурменко // Психология в экономике и управлении. – 2009. – № 1. – С. 18-24.

- Burmenko, T. (2009), "Psychologization of Economy: the Objective Need of Modern Business Life", *Psikhologiya v ekonomike i upravlenii*, no. 1, pp. 18-24.
7. Гэлбрейт Д. Экономические теории и цели общества / Д. Гэлбрейт. – М.: Прогресс, 1979. – 406 с.
Galbraith, J. (1979), *Ekonomicheskiye teorii i tseli obshchestva* [Economic Theories and the Public Purpose], Progress, Moscow, Russia, 406 p.
8. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д. Белл. – М.: Academia, 1999. – 956 с.
Bell, D. (1999), *Griadushcheye postindustrialnoye obshchestvo. Opyt sotsialnogo prognozirovaniya* [The Coming Post-Industrial Society. The Experience of Social Forecasting], Akademia, Moscow, Russia, 956 p.
9. Коробкова С.Н. Сервисная деятельность: учеб. пособие / С.Н. Коробкова, В.И. Кравченко, С.В. Орлов, И.П. Павлова; под общ. ред. В.К. Романович. – 3-е изд. – СПб.: Питер, 2005. – 156 с.
Korobkova, S.N., Kravchenko, V.I., Orlov S.V. and Pavlova, I.P. (2005), *Servisnaya deyatelnost* [Service Activity], tutorial, Ed. by Romanovich, V.K., 3d ed., Piter, St.-Petersburg, Russia, 156 p.
10. Седлак М. Тенденции развития секториальной структуры экономики / М. Седлак // Проблемы теории и практики управления. – 1998. – № 4. – С. 30-34.
Sedlak, M. (1998), "Development Trends in the sectorial Economy Structure", *Problemy teorii i praktiki upravleniya*, no. 4, pp. 30-34.
11. Иноземцев В. Наука, личность и общество в постиндустриальной действительности / В. Иноземцев // Российский химический журнал. – 1999. – № 6 (Т. XLIII). – С. 13-32.
Inozemtsev, V. (1999), "Science, Individual and Society in the Post-industrial Reality", *Rossiyskiy khimicheskiy zhurnal*, no. 6 (Vol. XLIII), pp. 13-32.
12. Moses J. The Computer-Age: a Twenty-Year View / J. Moses, M. Dertouzos. – Cambridge, Mass: MIT Press, 1979. – 491 p.
Moses, J. and Dertouzos, M. (1979), *The Computer-Age: a Twenty-Year View*, MIT Press, Cambridge, Mass, 491 p.
13. Курс экономической теории. Общие основы экономической теории. Микроэкономика. Макроэкономика. Основы национальной экономики: учеб. пособие / под ред. А.В. Сидоровича. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Дело и Сервис, 2001. – 832 с.
Kurs ekonomicheskoy teorii. Obshchiye osnovy ekonomicheskoy teorii. Mikroekonomika. Makroekonomika. Osnovy natsionalnoy ekonomiki [The Course of Economic Theory. General Grounds of Economic Theory. Microeconomics. Macroeconomics. Fundamentals of National Economics] (2001), tutorial, Ed. by Sidorovich, A.V., Moscow State University named after M.V. Lomonosov, 2 nd ed., Delo i Servis, Moscow, Russia, 832 p.
14. Сервисная деятельность: учеб.-метод. пособие / сост. И.М. Леготина. – Шадринск: ШГПИ, 2010. – 120 с.

Servisnaya deyatelnost [Service Activity] (2010), tutorial for full- and part-time students majoring at 10.01.03 “Social and Cultural Service”, Compiled by Legotina, I.M., ShGPI, Shadrinsk, Russia, 120 p.

Цель. Целью статьи является обоснование периодизации основных исторических этапов становления и развития услуг.

Методика. В процессе исследования использованы: методы теоретического обобщения и сравнения, анализа и синтеза (для определения приоритетных видов услуг на каждом этапе развития общества, проведения компаративного анализа структуры доиндустриального, индустриального и постиндустриального общества).

Результаты. На основании проведенного исследования определены приоритетные виды услуг на каждом этапе развития общества, сделан компаративный анализ структуры каждого из обществ и их особенностей, на примере развития ведущих западных стран прослежена история формирования и причины появления постиндустриального общества, а также последовательные этапы развития сервисной деятельности при переходе от индустриального к постиндустриальному обществу.

Научная новизна. Определены приоритетные виды услуг на каждом этапе развития общества, усовершенствована сравнительная характеристика доиндустриального, индустриального и постиндустриального общества, которая, в противовес существующим, позволяет исследовать развитие услуг более детально.

Практическая значимость. Учитывая недостаток политико-экономических исследований в сфере услуг, полученные результаты направлены на ее комплексное рассмотрение и формирование в дальнейшем концепции развития сферы услуг в Украине.

Ключевые слова: услуга, виды услуг, доиндустриальное общество, индустриальное общество, постиндустриальное общество, сфера услуг.

Objective. The purpose of the article is to substantiate the periodization of the main historical stages of formation and development of services.

Methods. In the course of research the following methods were used: methods of theoretical generalization and comparison, analysis and synthesis (for definition of priority kinds of services at each society development stage, comparative analysis of the pre-industrial, industrial and post-industrial society structure).

Results. Based upon the carried out analysis, the priority kinds of services at each stage of society development were defined, the comparative analysis of the structure of each society and its peculiarities was carried out, by the example of development in the leading western countries there were traced the formation history and the causes of post-industrial society origination, as well as successive stages in service business development while transfer from the industrial society to the post-industrial one.

Scientific novelty. The priority kinds of services at each stage of society development were defined, the comparative characteristic of the pre-industrial, industrial and post-industrial society was improved which, as opposed to the existing ones, allows to research the development of services more detailed.

Practical value. Taking into account the lack of political and economic researches in the service sector, the findings are aimed at its comprehensive analysis and subsequent formation of a concept of service sector development in Ukraine.

Key words: a service, kinds of services, pre-industrial society, industrial society, post-industrial society, service sector.

Рекомендовано до публікації д-ром екон. наук, проф. Чернегою О.Б. Дата надходження рукопису 16.10.2013 р.